

ZAPOBIEGANIE I ZWALCZANIE HANDLU LUDŹMI DO PRACY PRZYMUSOWEJ

**Zalecenie CM/Rec(2022)21
Komitetu Ministrów
dla państw członkowskich**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

CZŁONKOWSKICH W SPRAWIE ZAPOBIEGANIA I ZWALCZANIA HANDLU LUDŹMI DO PRACY PRZYMUSOWEJ

Zalecenie CM/Rec(2022)21

Przyjęte przez Komitet Ministrów 27 września 2022 r.
na 1444-tym. posiedzeniu wiceministrów

The reproduction of extracts (up to 500 words) is authorised, except for commercial purposes as long as the integrity of the text is preserved, the excerpt is not used out of context, does not provide incomplete information or does not otherwise mislead the reader as to the nature, scope or content of the text. The source text must always be acknowledged as follows “© Council of Europe, year of the publication”.

All other requests concerning the reproduction/translation of all or part of the document, should be addressed to the Directorate of Communications, Council of Europe (F-67075 Strasbourg

All other correspondence concerning this document should be addressed to the **Secretariat of the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA)**, Council of Europe, F-67075 Strasbourg Cedex, E-mail: trafficking@coe.int

Cover design and layout: Documents and Publications Production Department (SPDP), Council of Europe.

© Conseil de l'Europe, July 2023
Printed at the Council of Europe.

Non-official translation prepared
by the Human Trafficking Studies Center
University of Warsaw –
Prof. Zbigniew Lasocik

Spis treści

PRZEDMOWA	5
ZALECENIE CM/REC(2022)21	7
Zaleca, aby rządy państw członkowskich:	10
UZASADNIENIE	13
I. Zapobieganie	13
Regulacja rynku pracy	15
II. Ochrona	19
Identyfikacja ofiar	19
Pomoc i ochrona	22
Dostęp do odszkodowań i innych środków naprawczych	23
Zasada niekaralności	25
Ochrona dzieci będących ofiarami handlu ludźmi do pracy przymusowej	25
III. Ściganie	26
Zrozumienie związku przyczynowego między naruszeniami prawa pracy a handlem ludźmi do pracy przymusowej	26
Wykrywanie, dowodzenie i ściganie	28
IV. Partnerstwa i współpraca międzynarodowa	30
V. Działania na rzecz społecznej odpowiedzialności biznesu i egzekwowania odpowiedzialności przedsiębiorstw (za naruszenia)	31

PRZEDMOWA

Zjawisko handlu ludźmi do pracy przymusowej nasila się w Europie. Dotyka ono coraz większej liczby kobiet, mężczyzn i dzieci. W listopadzie 2019 r. Sekretarz Generalna przedstawiła Komitetowi Ministrów „Plan działania dotyczący wzmocnienia działań przeciwko handlowi ludźmi do pracy przymusowej”¹. Zgodnie z tym Planem działania Grupa Ekspertów ds. Działania przeciwko Handlowi Ludźmi (GRETA) przyjęła we wrześniu 2020 r. kompendium dobrych praktyk w dziedzinie zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej². Kompendium posłużyło jako podstawa do opracowania Wytycznych w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu, które GRETA przyjęła w listopadzie 2020 r.³.

Wytyczne GRETA wykazały potrzebę uzupełnienia istniejących prawnie wiążących instrumentów, w szczególności Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, o Zalecenie Komitetu Ministrów dla wszystkich państw członkowskich, które kodyfikuje niezbędne wytyczne. W kwietniu 2021 r. Komitet Ministrów podjął decyzję o powołaniu Komitetu Projektowego ds. Handlu Ludźmi do Pracy Przymusowej (DH-TET), podlegającego Komitetowi Sterującemu ds. Praw Człowieka (CDDH), w celu przygotowania projektu Zalecenia Komitetu Ministrów w sprawie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej.

Zgodnie z zakresem zadań DH-TET, w jego skład weszło 10 przedstawicieli państw członkowskich, z których pięciu zostało wyznaczonych przez Komitet Sterujący ds. Praw Człowieka (CDDH), czterech przez Europejski Komitet ds. Problemów Przystępczości (CDPC) i jeden przez Komitet Rządowy Europejskiej Karty Społecznej i Europejskiego Kodeksu Zabezpieczenia Społecznego, oraz pięciu niezależnych ekspertów, wyznaczonych przez Sekretarz Generalną. W spotkaniach DH-TET uczestniczyło wiele organów Rady Europy, a także inne organizacje międzynarodowe i organizacje społeczeństwa obywatelskiego. GRETA i jej Sekretariat aktywnie przyczyniły się do przygotowania projektu rekomendacji i uczestniczyły w czterech spotkaniach DH-TET.

-
1. [SG/Inf\(2019\)34](#) oraz [SG\(2020\)29](#).
  2. Kompendium dobrych praktyk w dziedzinie zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej - GRETA(2020)08 - [Kompendium dobrych praktyk](#).
  3. Wytyczne dotyczące zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej - GRETA(2020)12 - [Wytyczne dot. zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi](#).

W dniu 27 września 2022 r. Komitet Ministrów przyjął Zalecenie CM/Rec(2022)21 w sprawie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej. Zalecenie wzywa państwa członkowskie Rady Europy do przyjęcia krajowych przepisów, polityk i strategii dotyczących handlu ludźmi do pracy przymusowej, zgodnie z podejściem opartym na prawach człowieka i skoncentrowanym na ofierze. Opiera się ono na pracach monitorujących i wytycznych GRETA, orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz konkluzjach i decyzjach Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

Uzasadnienie zawiera kompleksowy pakiet środków, począwszy od zapobiegania i regulacji rynku pracy. Podkreślono w nim, że państwa członkowskie powinny zapewnić inspektoratom pracy kompleksowy mandat, szkolenia oraz wystarczające zasoby ludzkie i finansowe, aby umożliwić im regularną i proaktywną obecność we wszystkich sektorach gospodarki. Ponadto powinny one regulować i monitorować agencje zatrudnienia i rekrutacyjne oraz kontrolować potencjalnie nieregularne praktyki na rynku pracy.

Państwa członkowskie powinny również wzmocnić i potraktować priorytetowo wykrywanie przypadków handlu ludźmi do pracy przymusowej oraz identyfikację ofiar. Powinny zatem ustanowić bezpieczne mechanizmy zgłaszania i skutecznego składania skarg, konkretne możliwości uregulowania statusu pobytowego ofiary handlu ludźmi i jej dostępu do rynku pracy, a także realne szanse na otrzymanie odszkodowania i zaległego wynagrodzenia.

Ponadto państwa członkowskie powinny zdefiniować parametry wyzysku w pracy za pomocą prawa lub wytycznych oraz przyjąć szczegółowe wytyczne krajowe dotyczące interpretacji i stosowania przepisów dotyczących wyzysku w pracy. Należy ustanowić specjalne procedury dochodzeniowe i wyspecjalizowane jednostki w policji i prokuraturze, dysponujące odpowiednimi zasobami i przeszkoleniem.

Ponadto władze powinny dopilnować, aby przedsiębiorstwa i organizacje publiczne działały z należytą starannością oraz identyfikowały i zwalczały ryzyko handlu ludźmi w swoich łańcuchach dostaw i zamówieniach publicznych.

CZŁONKOWSKICH W SPRAWIE ZAPOBIEGANIA I ZWALCZANIA HANDLU LUDŹMI DO PRACY PRZYMUSOWEJ

Zalecenie CM/Rec(2022)21

---

*Przyjęte przez Komitet Ministrów 27 września 2022 r.
na 1444-tym. posiedzeniu wiceministrów*

Komitet Ministrów Rady Europy, na mocy art. 15 lit. b) Statutu Rady Europy (European Treaty Series – ETS nr 1),

Mając na uwadze, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności wśród państw członkowskich między innymi poprzez promowanie wspólnych standardów w dziedzinie praw człowieka;

Przypominając o obowiązku państw członkowskich polegającym na zapewnieniu wszystkim osobom podlegającym ich jurysdykcji praw i wolności określonych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (Konwencja, ETS nr 5) i Protokołach Dodatkowych, według wykładni zawartej w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zgodnie z którą handel ludźmi wchodzi w zakres art. 4 Konwencji;

Uznając, że prawa socjalne, określone w Europejskiej Karcie Społecznej (ETS nr 35) i Europejskiej Karcie Społecznej zrewidowanej (ETS nr 163), stanowią integralną część praw człowieka i mają zasadnicze znaczenie dla zapobiegania handlowi ludźmi oraz umożliwienia społecznej i gospodarczej (re)integracji osób, które padły ofiarą tego przestępstwa;

Potwierdzając determinację Rady Europy do zwalczania handlu ludźmi poprzez zastosowanie kompleksowego podejścia obejmującego zapobieganie, ochronę praw ofiar, dostęp do środków odwoławczych, ściganie i karanie sprawców, współpracę międzynarodową i partnerstwo ze społeczeństwem obywatelskim, jak zapisano w Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (CETS nr 197);

Mając na uwadze, że handel ludźmi do pracy przymusowej został uznany za jedno z głównych wyzwań dla Europy w sprawozdaniu Sekretarza Generalnego Rady Europy za rok 2019 „Ready for future challenges – Reinforcing the Council of Europe” [Gotowi na przyszłe wyzwania – wzmocnienie Rady Europy];

Biorąc pod uwagę plan działania Sekretarza Generalnego pt. „Plan działania dotyczący wzmocnienia działań przeciwko handlowi ludźmi do pracy przymusowej” („Roadmap on strengthening action against trafficking in human beings for the purpose of labour exploitation”), przyjęty w celu wdrożenia decyzji podjętej na 129. posiedzeniu Komitetu Ministrów w Helsinkach 17 maja 2019 r., by kontynuować analizę ochrony zapewnianej na mocy norm europejskich i zbadać sposoby wzmocnienia działań przeciwko handlowi ludźmi;

Głęboko zaniepokojony faktem, że handel ludźmi do pracy przymusowej wyrządza poważne szkody i wzrasta we wszystkich państwach członkowskich Rady Europy, dotycząc coraz większej liczby kobiet, mężczyzn i dzieci;

Podkreślając, że handel ludźmi stanowi poważne naruszenie godności człowieka prowadząc istoty ludzkie do roli towaru, i że jest powiązany z łamaniem prawa pracy oraz innymi nielegalnymi działaniami, takimi jak uchylanie się od opodatkowania, oszustwa w zakresie świadczeń socjalnych i ubezpieczeń społecznych oraz „pranie pieniędzy”;

Uznając, że handel ludźmi do pracy przymusowej ułatwiają globalne nierówności ekonomiczne, konflikty zbrojne powodujące przesiedlenia ludności, nieprzestrzeganie społecznych i gospodarczych praw człowieka, wielorakie i krzyżujące się formy dyskryminacji i zagrożeń, brak regulacji rynku pracy i skutecznych mechanizmów kontroli, rosnąca presja rynku na obniżanie kosztów oraz próby maksymalizacji zysków poprzez zaniżanie płac, nadmierne obciążenie pracą i eksploatacja pracowników;

Przypominając, że handel ludźmi do pracy przymusowej ma miejsce zarówno w wymiarze transnarodowym, jak i wewnętrznym w obrębie tego samego państwa oraz że jest często związany z migracją zarobkową i sytuacjami, w których ludzie nie mają dostępu do legalnych dróg migracji zarobkowej

zapewniających godną pracę lub mają ograniczony dostęp do rynku pracy w wyniku ich statusu imigracyjnego lub azylowego;

Mając na uwadze wyzwania związane z wykrywaniem przypadków handlu ludźmi do pracy przymusowej, w tym brak świadomości społecznej tego zjawiska; niechęć lub niezdolność ofiar do ujawnienia się ze względu na ich status imigracyjny, ryzyko odwetu, kary lub utraty pracy, pobytu lub zakwaterowania; zależność psychologiczną od handlarzy; brak świadomości przysługujących praw; brak reprezentacji w miejscu pracy i brak pomocy prawnej, a także brak szkoleń i zasobów w przypadku osób odpowiedzialnych za identyfikację ofiar;

Biorąc pod uwagę, że handel ludźmi do celów pracy przymusowej może występować we wszystkich sektorach gospodarki, na różnych etapach łańcuchów dostaw przedsiębiorstw, w wyniku praktyk związanych z systemem zamówień publicznych, a także w prywatnych gospodarstwach domowych;

Podkreślając, że zwalczanie handlu ludźmi do pracy przymusowej wymaga międzynarodowej i wielostronnej współpracy, w tym między organami ścigania, sądownictwem i innymi instytucjami, jak również skoordynowanych działań państw, przedsiębiorstw, organizacji pozarządowych zajmujących się zwalczaniem handlu ludźmi i prawami migrantów oraz związków zawodowych, a także wsparcia wolnych mediów;

Przypominając Konwencję Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) dotyczącą pracy przymusowej lub obowiązkowej z roku 1930 i Protokół do tej Konwencji z 2014 r., zgodnie z którymi państwa powinny uznać pracę przymusową za przestępstwo i ścigać sprawców takich przestępstw, przedsięwziąć skuteczne środki w celu zapobiegania pracy przymusowej, zapewnić ofiarom ochronę i dostęp do środków odwoławczych, takich jak odszkodowanie, oraz podjąć konkretne działania przeciwko handlowi ludźmi do pracy przymusowej, a także przypominając inne normy MOP, w szczególności Konwencję dotyczącą najniższego wieku dopuszczenia do zatrudnienia (1973), Konwencję dotyczącą zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci (1999), Konwencję dotyczącą pracowników domowych (2011), Konwencję dotyczącą inspekcji pracy (1947), Konwencję dotyczącą wolności związkowej i ochrony praw związkowych (1948), Konwencję dotyczącą stosowania zasad prawa organizowania się i rokowań zbiorowych (1949) oraz Konwencję w sprawie eliminacji przemocy i molestowania w świecie pracy (2019);

Mając na uwadze zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich: [Rec\(2006\)8](#) w sprawie pomocy ofiarom przestępstw, [CM/](#)

[Rec\(2008\)10](#) w sprawie poprawy dostępu migrantów i osób pochodzenia imigracyjnego do zatrudnienia, [CM/Rec\(2015\)3](#) w sprawie dostępu do praw socjalnych dla młodych ludzi pochodzących z najmniej uprzywilejowanych dzielnic oraz [CM/Rec\(2016\)3](#) dotyczące praw człowieka i biznesu;

Mając na uwadze dorobek Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, a w szczególności zalecenie 2011 (2013) „Trafficking of migrant workers for forced labour” [Handel pracownikami migrującymi do pracy przymusowej] oraz zalecenie 2171 (2020) „Concerted action against human trafficking and the smuggling of migrants” [Skoordynowane działania przeciwko handlowi ludźmi i przemytowi migrantów];

Biorąc pod uwagę dorobek Grupy Ekspertów Rady Europy do spraw działań przeciwko handlowi ludźmi (GRETA), a w szczególności jej kompendium dobrych praktyk w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi do pracy przymusowej oraz wytyczne dotyczące zapobiegania handlowi ludźmi do pracy przymusowej i zwalczania tego procederu;

Przypominając Deklarację MOP dotyczącą podstawowych zasad i praw w pracy (1998), zmienioną w 2022 r;

Przypominając Wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka, zgodnie z którymi państwa powinny „szanować, chronić i urzeczywistniać prawa człowieka i podstawowe wolności” oraz „rozważyć stosowanie inteligentnej kombinacji działań – na poziomie krajowym i międzynarodowym, obowiązkowych i dobrowolnych – aby rozwijać poszanowanie praw człowieka przez biznes” a także zapewnić odpowiednie i skuteczne środki odwoławcze w przypadku naruszeń praw człowieka;

Uznając i wykorzystując dorobek innych organizacji międzyrządowych i agencji działających w dziedzinie zwalczania handlu ludźmi i pracy przymusowej,

Zaleca, aby rządy państw członkowskich:

przyjęły krajowe przepisy, polityki i strategie zwalczania handlu ludźmi, w których uwzględnia się handel ludźmi do celów pracy przymusowej oraz przyjmuje się podejście oparte o prawa człowieka i skoncentrowane na ofiarach. Powyższe przepisy, polityki i strategie powinny być wspierane odpowiednim finansowaniem w celu zapewnienia ich realizacji oraz koordynowane, monitorowane i oceniane za pomocą specjalnych mechanizmów, bez uszczerbku dla środków horyzontalnych (przekrojowych). Celem

takich polityk powinno być zapobieganie handlowi ludźmi do pracy przymusowej; ochrona praw ofiar i zagwarantowanie im dostępu do skutecznych środków odwoławczych, w tym do odszkodowania; karanie osób odpowiedzialnych za przestępstwa, a także promowanie międzynarodowej i wielopodmiotowej współpracy oraz koordynacji. Powinny one również zapewnić, aby przedsiębiorstwa i organizacje publiczne działały z należytą starannością oraz identyfikowały i minimalizowały ryzyko handlu ludźmi do pracy przymusowej w swoich łańcuchach dostaw i zamówieniach publicznych;

zapewniły, aby środki i zasady działania określone w niniejszym zaleceniu były wdrażane i przestrzegane w odpowiednim prawie krajowym i praktyce, w świetle wytycznych zawartych w uzasadnieniu. Skuteczność przedsięwziętych środków powinna być oceniana przez właściwe organy publiczne w regularnych odstępach czasu, w ścisłej współpracy ze wszystkimi zainteresowanymi stronami (interesariuszami);

zapewniły, za pomocą odpowiednich środków i działań, szerokie rozpowszechnienie niniejszego zalecenia i jego uzasadnienia wśród właściwych organów i zainteresowanych stron (interesariuszy) na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, a także wśród innych organizacji międzyrządowych;

zbadają, w ramach prac Komitetu Ministrów, we współpracy z innymi właściwymi organami Rady Europy i przy udziale odpowiednich zainteresowanych stron (interesariuszy), wdrożenie niniejszego zalecenia nie później niż pięć lat po jego przyjęciu, uwzględniając wcześniejsze oceny krajowe.

CZŁONKOWSKICH W SPRAWIE ZAPOBIEGANIA I ZWALCZANIA HANDLU LUDŹMI DO PRACY PRZYMUSOWEJ

Uzasadnienie

I. Zapobieganie

Aby zapobiec handlowi ludźmi do pracy przymusowej⁴, państwa członkowskie powinny zapewnić warunki zgodne z prawami socjalnymi, które chronią potencjalne ofiary przed bezbronnością i przed ryzykiem stania się ofiarą handlu ludźmi.

Państwa członkowskie powinny chronić osoby z grup społecznych szczególnie podatnych na zagrożenie handlem ludźmi poprzez wzmożone wysiłki na rzecz stopniowego urzeczywistniania praw socjalnych przewidzianych w Europejskiej Karcie Społecznej. Państwa członkowskie w szczególności powinny wzmacniać pozycję takich osób, poprzez zapewnienie im dostępu do edukacji publicznej, ochronę przed ubóstwem, godną pracę, opiekę zdrowotną, godne warunki mieszkaniowe oraz wysokiej jakości usługi opieki społecznej, które wspierają integrację społeczną i pozwalają skutecznie docierać do osób najbardziej potrzebujących.

Na podstawie badań empirycznych i dostępnych danych oraz w porozumieniu z ekspertami państwa członkowskie powinny określić grupy społeczne i sektory gospodarki szczególnie narażone na ryzyko handlu ludźmi do pracy

-
4. Termin handel ludźmi do pracy przymusowej, jest stosowany dla rozróżnienia między handlem ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego a handlem ludźmi do celów eksploatacji pracy we wszystkich sektorach gospodarki, zarówno w gospodarce formalnej (oficjalnej), jak i nieformalnej (nieoficjalnej). Pojęcie „do pracy przymusowej” w kontekście handlu ludźmi obejmuje, co najmniej przymusową pracę lub usługi, niewolnictwo lub praktyki zbliżone do niewolnictwa oraz poddaństwo. Chociaż handel ludźmi do pracy przymusowej dotyczy wszystkich ludzi, w tym dzieci, proceder ten ma wymiar płciowy („genderowy”), ponieważ dotyka mężczyzn i kobiety w różny sposób.

przymusowej. Państwa członkowskie powinny regularnie oceniać i adekwatnie reagować na czynniki ryzyka, takie jak, nieustalony status migranta, brak dostępu do świadczeń publicznych, nieodpowiednie systemy wsparcia społecznego, nieznamość lokalnych języków lub praca w odosobnieniu. Dążenie do wyeliminowania tych czynników ryzyka powinno odbywać się w sposób uwzględniający zmienne kulturowe i inne istotne okoliczności.

Państwa członkowskie powinny zagwarantować, aby doświadczenia ofiar handlu ludźmi, jak również osób zagrożonych handlem ludźmi, w tym pracowników migrujących, stanowiły źródło informacji przy opracowywaniu, realizacji, ocenie i reformie polityki oraz praktyki mającej na celu zapobieganie handlowi ludźmi do pracy przymusowej. Wszystkie te działania powinny obejmować współpracę ze związkami zawodowymi, społecznościami migrantów i organizacjami pomocowymi, a także organizacjami zwalczającymi handel ludźmi.

Państwa członkowskie, we współpracy z organizacjami pomocowymi, powinny opracować informacje dla osób zagrożonych handlem ludźmi, wykorzystując środki komunikacji społecznej i specjalne komunikaty kierowane do tych osób, w językach dla nich zrozumiałych. Takie informacje powinny zawierać, kluczowe wskaźniki handlu ludźmi do pracy przymusowej, opisy metod rekrutacji, przepisy prawa pracy, postanowienia układów zbiorowych i różnorodne zabezpieczenia, które mają zastosowanie w sektorach pracy wysokiego ryzyka, zobowiązania prawne pracodawców wobec pracowników oraz informację o pomocy prawnej, z której można skorzystać w przypadku nadużyć i eksploatacji. Informacje i komunikaty, o których mowa, powinny zawierać także dane kontaktowe związków zawodowych, podmiotów świadczących opiekę zdrowotną, organizacji pomocowych i społecznych, organów inspekcji pracy i innych instytucji, które mogą przyjąć zgłoszenie nadużycia. Informacje i komunikaty powinny być rozpowszechniane w zakładach pracy, w innych punktach poza miejscem pracy, w których gromadzą się podatni na zagrożenia pracownicy, w ośrodkach społecznych oraz w punktach realizowania procedur imigracyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem osób wjeżdżających na terytorium państwa członkowskiego lub przebywających w nim na podstawie wiz powiązanych z określonym pracodawcą i wiz tymczasowych. Państwa członkowskie powinny również rozważyć utworzenie ośrodków doradczych dla pracowników migrujących oraz mobilnych ośrodków pomocy, w których informacje przekazywane są w języku zrozumiałym dla pracowników. Powinny także prowadzić działania informacyjne w Internecie i poza nim.

Kraje pochodzenia powinny rozważyć wyznaczenie attaché ds. pracy w ambasadach krajów docelowych, natomiast kraje docelowe powinny rozważyć

wyznaczenie w krajach pochodzenia attaché ds. pracy lub migracji, którzy mogą dostarczyć informacji na temat pracy w krajach docelowych przed wyjazdem pracowników migrujących.

Ponadto w programach szkoleń dla odpowiednich grup zawodowych, o których mowa w pkt 36 i 46, należy uwzględnić podnoszenie świadomości na temat handlu ludźmi do pracy przymusowej, przedstawiając kluczowe wskaźniki i metody rekrutacji, w tym sposoby nadużywania technologii informacyjno-komunikacyjnych do rekrutacji, kontroli i eksploatacji ofiar.

Państwa członkowskie powinny również prowadzić kampanie informacyjne i uświadamiające dla ogółu społeczeństwa, mające na celu pogłębianie wiedzy na temat czynników powodujących handel ludźmi do pracy przymusowej, kształtując tym samym strategię „zero tolerancji” wobec tego procederu, a także ograniczając popyt na produkty i usługi pochodzące z eksploatacji ofiar handlu ludźmi. W kampaniach podnoszących świadomość społeczną oraz w ramach publicznie dostępnych procedur zgłaszania nadużyć, nie należy stygmatyzować ofiar handlu ludźmi ani społeczności podatnych na zagrożenia. W tym celu w procesie opracowywania i realizacji takich kampanii należy angażować ofiary handlu ludźmi i przedstawicieli społeczności migrantów. Ogółowi społeczeństwa należy zapewnić dostęp do mechanizmów zgłaszania podejrzewanych lub domniemyanych przypadków handlu ludźmi do pracy przymusowej.

Regulacja rynku pracy

Państwa członkowskie powinny uznać, że brak kontroli potencjalnie nieprawidłowych praktyk rynku pracy uniemożliwia skuteczną regulację tego problemu i umożliwia rozwój handlu ludźmi do pracy przymusowej.

Organy publiczne, w tym inspektoraty pracy, odgrywają kluczową rolę w tworzeniu środowiska społecznego, w którym nie ma miejsca na powszechne występowanie poważnych przestępstw przeciwko prawom pracownika.

Państwa członkowskie powinny zapewnić tym organom stosowny mandat do działania, szkolenia oraz wystarczające zasoby kadrowe i finansowe, aby umożliwić im regularną i aktywną obecność we wszystkich sektorach gospodarki w ramach ich jurysdykcji, z priorytetowym podejściem do inspekcji w miejscu pracy w sektorach gospodarki najbardziej narażonych na występowanie eksploatacji. Inspekcje w miejscu pracy należy, w stosownych przypadkach, przeprowadzać bez uprzedzenia, aby mieć pewność, że w chwili przybycia

inspektorów pracy obecni są wszyscy pracownicy, aby w ten sposób umożliwić ujawnienie przypadków eksploatacji i innych nadużyć.

Ocena naruszeń praw pracowniczych staje się trudniejsza, wtedy, kiedy przedsiębiorstwa celowo stosują niejasne konstrukcje prawne oraz zwodnicze i oszukiwacze metody rekrutacji. Może to obejmować np. platformy internetowe zlokalizowane poza jurysdykcją określonego kraju, na których prowadzona jest rekrutacja, po to, aby można było uniknąć zatrudniania zrekrutowanych osób w charakterze pełnoprawnych pracowników, ponieważ prawa pracowników są dość szerokie i są chronione przez krajowe oraz międzynarodowe instrumenty prawne. W celu minimalizacji kosztów pracy i maksymalizacji zysków przedsiębiorstwa mogą na przykład nadużywać istniejących konstrukcji prawnych, takich jak samozatrudnienie, pośrednictwo agencji rekrutacyjnych, przedsiębiorstwa fasadowe tworzone w innych krajach, specjalne systemy wynagradzania, podwykonawstwo za pośrednictwem innych krajów lub delegowanie pracowników. W przypadku nadużywania tych konstrukcji prawnych i instrumentów wynagrodzenie pracowników jest często znacznie poniżej płacy minimalnej w kraju, w którym praca jest wykonywana. W takich sytuacjach podstawowe prawa gospodarcze, socjalne czy pracownicze nie są przestrzegane i nie mogą być egzekwowane. Państwa członkowskie powinny wyraźnie zaznaczyć, że nadużywanie takich konstrukcji w celu uniknięcia przestrzegania norm prawa pracy, standardów społecznych i finansowych jest niedopuszczalne, ponieważ może prowadzić do eksploatacji pracowników. Państwa członkowskie powinny zagwarantować, że takie nadużycia są zabronione na mocy prawa karnego, prawa pracy lub prawa administracyjnego.

Państwa członkowskie powinny regulować funkcjonowanie agencji rekrutacyjnych i biur pośrednictwa pracy oraz monitorować ich działanie. Pracownicy, w tym pracownicy migrujący, często nie są zatrudniani bezpośrednio przez przedsiębiorstwo, dla którego pracują, ale przez agencje rekrutacyjne lub pracują, jako podwykonawcy. Zatrudnienie za pośrednictwem agencji rekrutacyjnych lub w charakterze podwykonawcy stwarza skomplikowane sytuacje prawne, w których nie jest jasne, które przepisy prawa pracy mają zastosowanie, do kogo należy się zwrócić w przypadku naruszenia prawa pracy lub jakie środki odwoławcze są dostępne dla pracowników. Państwa członkowskie powinny zapewnić realizację polityki „zero tolerancji” dla praktyki polegającej na obchodzenia prawa poprzez uregulowanie wszystkich etapów rekrutacji (ogłoszenie, selekcja, transport i zatrudnienie na konkretnym stanowisku). Państwa członkowskie powinny także wprowadzić regulacje dotyczące wszystkich osób rekrutujących do wszystkich rodzajów pracy, zgodnie z ogólnymi

zasadami i wytycznymi operacyjnymi Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) w zakresie sprawiedliwej rekrutacji oraz opłat rekrutacyjnych i kosztów powiązanych. Opłat rekrutacyjnych i kosztów powiązanych nie powinni ponosić pracownicy ani osoby poszukujące pracy.

Potrącanie z wynagrodzenia takich kosztów, jak zakwaterowanie, posiłki czy transport, powinno być, na mocy prawa krajowego oraz w zgodzie z lokalną praktyką, precyzyjnie uregulowane albo wprost zabronione. Należy zakazać ponownego obciążania wynagrodzeń jakimikolwiek kosztami stanowiącymi nadużycie, a także kosztami ukrytymi lub sztucznymi. Państwa członkowskie powinny przyjąć środki prawne i inne w celu zapewnienia, aby umowy oraz potwierdzenia wypłat (tzw. „pasek”) były zrozumiałe i przejrzyste, w tym przede wszystkim, aby wskazywały pracodawcę. Państwa członkowskie powinny zakazać praktyki stosowania tzw. umów zastępczych, kiedy to jedna umowa jest zawierana w chwili rekrutacji, a po przybyciu pracownika migrującego do kraju podjęcia pracy, jest ona zastępowana inną umową. Państwa członkowskie powinny zagwarantować, aby pracodawcy przedstawiali warunki zatrudnienia, umowy i tryb potwierdzenie wypłaty w języku zrozumiałym dla pracowników.

Państwa członkowskie powinny poczynić stosowne kroki, aby pracownicy mogli korzystać z prawa do godziwego wynagrodzenia, niezależnie od tego, czy jest ono regulowane przepisami prawnymi, układami zbiorowymi czy innymi metodami odpowiadającymi warunkom krajowym. Działanie to powinno obejmować pracowników pozostających w faktycznym stosunku pracy, niezależnie od zastosowanej konstrukcji umownej lub braku umowy w przypadku niestandardowych form zatrudnienia (takich jak zatrudnienie czasowe, praca w niepełnym wymiarze godzin, praca tymczasowa, umowy na czas określony lub fikcyjne samozatrudnienie). W stosownych przepisach należy również uwzględnić kwestie obciążenia pracą i oczekiwanej wydajności, jak również obliczanie wynagrodzenia uzależnionego od produktywności. Ponadto państwa członkowskie powinny utworzyć organy regulacyjne lub upoważnić już istniejące instytucje do zapewnienia pełnej zgodności systemu wynagradzania z prawem krajowym i praktykami krajowymi, a także w duchu poszanowania autonomii partnerów społecznych.

Osoby samozatrudnione, co do zasady, same decydują o swoim wynagrodzeniu. Natomiast pracownicy, którzy nie są samozatrudnieni, zwłaszcza ci zatrudnieni w nisko opłacanym segmencie rynku pracy, są często podwykonawcami lub pracują w gospodarce opartej o funkcjonowanie platform internetowych lub w oparciu o umowy krótkoterminowe, w których płacności są stałe, ale są poniżej płacy zapewniającej utrzymanie na minimalnym poziomie, a godziny pracy nie

są ustalone. Istotne jest, aby państwa członkowskie prawidłowo klasyfikowały różne formy i rodzaje zatrudnienia. Państwa członkowskie powinny zapobiegać także fałszemu klasyfikowaniu pracowników, jako osoby samozatrudnione. Chodzi o zagwarantowanie, aby pracownicy, których to dotyczy, otrzymywali zgodne z prawem wynagrodzenie i zabezpieczenia.

Państwa członkowskie powinny przyjąć regulacje gwarantujące prawo do organizowania się pracowników (tworzenia związków zawodowych i wstępowania do nich), negocjacji zbiorowych i zbiorowej obrony wspólnych interesów we wszystkich sektorach działalności. Organizacje pracowników powinny zachować szczególną czujność w sektorach, w których istnieje podwyższone ryzyko handlu ludźmi do pracy przymusowej, na przykład w rolnictwie, budownictwie, rybołówstwie, branży turystyczno-hotelarskiej i pracach w gospodarstwie domowym. Takie organizacje powinny również zapewnić skuteczność realizacji praw wszystkich pracowników do informacji i do udziału w konsultacjach, w tym po zakończeniu podróży migracyjnej, jak również prawa do udziału w określaniu i poprawie warunków pracy.

Państwa członkowskie powinny rozważyć zwiększenie dostępności i elastyczności legalnych dróg migracji, zgodnie z ustawodawstwem krajowym i potrzebami rynku pracy, tak aby migranci zarobkowi mogli legalnie podejmować pracę. Legalnym drogą migracji powinna towarzyszyć i powinna je cechować godna praca i godne warunki pracy dla wszystkich pracowników z pełnym poszanowaniem ustalonych praw gospodarczych i socjalnych. Państwa członkowskie powinny uregulować migrację zarobkową za pomocą środków gwarantujących podstawowe prawa, zapewniając przejrzyste procedury przy minimalnych wymogach administracyjnych oraz uwzględniając perspektywę pracowników migrujących. Ochrona praw pracowniczych powinna być odpowiednio monitorowana i egzekwowana, w tym w ramach współpracy transgranicznej inspektorów pracy oraz innych właściwych podmiotów, o ile jest to uzasadnione.

Państwa członkowskie powinny rozważyć mechanizmy, które umożliwiają pracownikom migrującym rozwiązanie stosunku pracy, podjęcie pracy u innego pracodawcy oraz korzystanie z dostępnych mechanizmów składania skarg bez obawy o utratę statusu pobytowego. Aby ograniczyć ryzyko handlu ludźmi i naruszeń prawa pracy wynikających z zależności pracowników od pracodawcy, państwa członkowskie powinny rozważyć przedłużenie zezwolenia na pobyt pracownika z państwa trzeciego w przypadku utraty pracy. W tym celu państwa członkowskie mogłyby wydawać zezwolenia, które przewidują okres bezrobocia i zmianę pracodawcy na podstawie tego samego

zezwolenia. Mogłyby także zapewnić pracownikom możliwość ubiegania się o nowe zezwolenie na pobyt lub pracę u nowego pracodawcy w ramach prostej procedury administracyjnej na terenie kraju, wykorzystywać zezwolenia przejściowe bądź pomostowe lub udzielać zezwolenia na poszukiwanie pracy. Zdolność pracowników migrujących do zmiany miejsca zatrudnienia w praktyce powinna być ściśle monitorowana przez niezależny organ, tak aby pracownicy nie napotykali przeszkód w tym zakresie.

II. Ochrona

Identyfikacja ofiar

Państwa członkowskie powinny wzmocnić i traktować priorytetowo wykrywanie przypadków handlu ludźmi do pracy przymusowej, oraz identyfikację ofiar.

Jak wynika z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niedostatki w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi mogą prowadzić do naruszenia art. 4 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁵.

W celu wypełnienia obowiązku identyfikacji ofiar, państwa członkowskie powinny przyjąć Krajowy Mechanizm Referencyjny (OBWE) lub ekwiwalentny mechanizm identyfikacji ofiar handlu ludźmi i kierowania ich do instytucji oferujących wsparcie. W mechanizmie tym należy określić role i obowiązki wszystkich właściwych podmiotów, w tym inspektorów pracy, związków zawodowych i innych aktorów społeczeństwa obywatelskiego. Państwa członkowskie powinny w regularnych odstępach czasu oceniać funkcjonowanie krajowych mechanizmów referencyjnych, dostosowywać je do potrzeb oraz zapewnić odpowiednie zasoby do ich skutecznego funkcjonowania.

W niektórych przypadkach identyfikację ofiar handlu ludźmi do pracy przymusowej utrudnia brak właściwego mandatu inspektorów pracy albo niedostatki zasobów lub kompetencji innych właściwych organów krajowych, np. w zakresie przyjmowania i rozpatrywania indywidualnych skarg od wszystkich pracowników, a także w zakresie inicjowania i strategicznego planowania działań kontrolnych mających na celu wykrywanie sytuacji związanych z handlem ludźmi. Skuteczne inspekcje pracy powinny obejmować m. in. bezpieczne i

5. *Rantsev przeciwko Cyprowi i Federacji Rosyjskiej*, skarga nr 25965/04, wyrok z 7 stycznia 2010 r.; *L.E. przeciwko Grecji*, skarga nr 71545/12, wyrok z 21 stycznia 2016 r.; *Chowdury i Inni przeciwko Grecji*, skarga nr 21884/15, wyrok z 30 marca 2017 r.; *V.C.L i A.N. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, wyrok z 16 lutego 2021 r.

poufne rozmowy z pracownikami, w razie potrzeby z wykorzystaniem tłumaczy lub mediatorów kulturowych. Inspektoraty pracy powinny prowadzić własne kontrole lub, w stosownych przypadkach, wspólnie z jednostkami policji do walki z handlem ludźmi i innymi właściwymi podmiotami. Inspektoraty pracy powinny jasno określić cele przeprowadzenia inspekcji wspólnie z organami ścigania lub równoległe do nich, aby zapewnić spójność działań i wspierać wszystkich pracowników w dostępie do środków odwoławczych. Chodzi także o to, aby zabezpieczyć dowody przestępstw na potrzeby ścigania oraz zastosowania skutecznych, proporcjonalnych i odstraszających sankcji.

Państwa członkowskie powinny zwrócić szczególną uwagę na identyfikację potencjalnych ofiar handlu ludźmi wśród grup ryzyka, takich jak, osoby o nieuregulowanym statusie pobytowym, pracownicy sezonowi, pracownicy tymczasowi, pracownicy domowi, pracownicy zatrudnieni przez agencje rekrutacyjne, pracownicy delegowani, osoby realizujące fikcyjne samozatrudnienie, osoby ubiegające się o azyl, uchodźcy i osoby posiadające tymczasowy status imigranta lub status osoby zależnej. Aby osiągnąć ten cel, państwa członkowskie powinny współpracować z wyspecjalizowanymi organizacjami pozarządowymi, związkami zawodowymi i pracodawcami.

Państwa członkowskie powinny uznać, że brak zgłoszeń ze strony potencjalnych ofiar jest istotnym czynnikiem przyczyniającym się do bezkarności handlarzy ludźmi. Brak zgłoszeń do władz, związków zawodowych, pracodawców lub organizacji pozarządowych wynika z tego, że pracownicy nie identyfikują się jako ofiary przestępstwa, ponieważ nie są świadomi swoich praw lub potencjalne korzyści ze zgłoszenia są mniejsze niż ponoszone koszty i ryzyko, takie jak niewypłacenie im wynagrodzenia lub narażenie na inne represje, w tym zatrzymanie i deportację. Strach przed koniecznością opuszczenia kraju w przypadku zgłoszenia przypadku eksploatacji lub szukania pomocy jest kolejnym ważnym powodem nieujawniania i niezgłaszania przestępstwa. W związku z tym państwa członkowskie powinny przedsięwziąć środki mające na celu zwiększenie świadomości potencjalnych ofiar handlu ludźmi, a przez to zwiększenie ich skłonności do samoidentyfikacji, w tym ustanowienie bezpiecznych mechanizmów zgłaszania naruszeń i skutecznych mechanizmów składania skarg, a także konkretnych możliwości uregulowania statusu pobytowego osoby będącej ofiarą handlu ludźmi i dostępu takich osób do rynku pracy. Państwa członkowskie powinny przedsięwziąć środki mające na celu zapewnienie ukierunkowanych i dostosowanych do potrzeb usług wsparcia, w tym informacji o przysługujących pracownikom prawach, oraz stworzenia realnych szans na otrzymanie odszkodowania i zaległego wynagrodzenia.

Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby w każdym przypadku, gdy inspektorzy pracy, funkcjonariusze organów ścigania, urzędnicy migracyjni lub inne właściwe organy zidentyfikują pracowników migracyjnych o nieuregulowanym statusie, którzy są domniemanymi ofiarami handlu ludźmi, osoby te miały dostęp do krajowych systemów ochrony ofiar i nie zostały zatrzymane lub wydalone z kraju, w którym trwa proces identyfikacji ofiar i inne powiązane procedury. Wszyscy funkcjonariusze policji, inspektorzy pracy i przedstawiciele innych organów ścigania powinni mieć obowiązek kierowania ofiar do służb wsparcia utworzonych w ramach krajowego mechanizmu referencyjnego, a także obowiązek zgłaszania przypadków, w których pracownicy migracyjni nie chcieli przystąpić do takich mechanizmów, chociaż zostali uznani za ofiary. Państwa członkowskie powinny zapewnić istnienie specjalnych mechanizmów rozpatrywania skarg w każdym przypadku, gdy ofiara prosi o zachowanie anonimowości w celu ochrony swojego zatrudnienia, bez narażania jej na negatywne reperkusje i ponowną wiktyimizację. Praktyczna współpraca i umowy o udostępnianiu danych zgodnie z przepisami o ochronie danych pomiędzy inspekcją pracy, a organami ścigania, w tym wyspecjalizowanymi jednostkami zajmującymi się zwalczaniem handlu ludźmi, powinny gwarantować, że dane osobowe pracowników i ofiar – niezależnie od tego, czy zostały zebrane w trakcie inspekcji pracy, wspólnych inspekcji, w ramach mechanizmów dokonywania zgłoszeń lub składania skarg – są wykorzystywane do walki z organizatorami takich przestępstw i innych powiązanych z nimi przestępstw dotyczących handlu ludźmi, do zapewnienia ofiarom usług i środków odwoławczych, a nie do karania pracowników (zob. pkt 35). Nie należy podejmować żadnych działań w zakresie egzekwowania prawa imigracyjnego wobec domniemanej ofiary pracy przymusowej w czasie, gdy trwa identyfikacja, dochodzenie i postępowanie karne, a ofiara otrzymuje wsparcie i porady w celu złożenia wniosku o uregulowanie jej pobytu. Ma to zasadnicze znaczenie, ponieważ działania w zakresie egzekwowania przepisów imigracyjnych nie powinny być podejmowane wobec szczególnie bezbronnych ofiar przestępstw, w przypadku których nawet groźba podjęcia takich działań może być szkodliwa.

Pracownicy ochrony zdrowia pierwszego kontaktu mogą zetknąć się z ofiarami handlu ludźmi bardzo wcześnie, dlatego w ramach programów ciągłego doskonalenia zawodowego należy zapewnić im szkolenie na temat oznak i wskaźników zniewolenia, na które należy zwracać uwagę, oraz w zakresie pomocy dostępnej dla domniemanych ofiar. Programy zdrowia publicznego również powinny uwzględniać zagadnienia handlu ludźmi i traumy z tym związanej, a także uwrażliwiać na czynniki ryzyka.

Pomoc i ochrona

W zwalczaniu handlu ludźmi państwa członkowskie powinny przyjąć podejście skoncentrowane na ofiarach, w którym prawa ofiar są gwarantowane i traktowane priorytetowo wobec celów gospodarczych, finansowych, egzekwowania prawa czy celów związanych z realizacją polityki migracyjnej.

Państwa członkowskie powinny dopilnować, aby domniemanym ofiarom handlu ludźmi przysługiwał co najmniej 30-dniowy okres do namysłu i odzyskania równowagi, jeżeli istnieją uzasadnione powody, by sądzić, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi, tak aby umożliwić jej powrót do zdrowia i uniknięcie wpływu ze strony handlarzy lub umożliwić podjęcie świadomej decyzji o współpracy z właściwymi organami. W tym okresie nie powinno być możliwe wobec wspomnianych osób, wykonanie jakiegokolwiek nakazu wydalenia; należy zapewnić im pomoc i ochronę stosownie do ich potrzeb. Państwa członkowskie powinny informować ofiary o ich prawach w zrozumiałym dla nich języku. Przyznanie okresu do namysłu i odzyskania równowagi psychicznej pozostaje bez uszczerbku dla działań prowadzonych przez właściwe organy w ramach dochodzenia i ścigania przestępstw, o których tu mowa.

Osoby będące ofiarami handlu ludźmi do pracy przymusowej występują czasem w dużych grupach, dlatego może być trudno umieścić je w istniejących schroniskach. Państwa członkowskie powinny zatem opracować, we współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i służbami społecznymi, plany awaryjne, tak aby zapewnić zakwaterowanie dla dużych grup ofiar handlu ludźmi. Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby w takich sytuacjach wszystkie ofiary były traktowane indywidualnie i zgodnie z oceną ich potrzeb. Należy ustanowić przepisy dotyczące reagowania na trwałe skutki traumy, w tym symptomy zaburzeń pourazowych (posttraumatic stress symptoms – PTSS) i zespół stresu pourazowego (posttraumatic stress disorder – PTSD) oraz związane z nimi potrzeby w zakresie opieki psychospołecznej i zdrowotnej.

Ponadto państwa członkowskie powinny zapewnić, we współpracy z innymi właściwymi podmiotami, w tym organizacjami pozarządowymi, związkami zawodowymi i stowarzyszeniami pracodawców, pomoc osobom będącym ofiarami handlu ludźmi z myślą o ich włączeniu w życie społeczne i o ponownej integracji. Szkolenia pracownicze, doradztwo zawodowe i programy pośrednictwa pracy, w szczególności oparte o ocenę całego rynku pracy, który obejmuje odpowiednie, ale bezpieczne możliwości pracy w wielu

dziedzinach, są narzędziami upodmiotowienia ekonomicznego migrantów, które państwa członkowskie powinny stosować, aby pomóc osobom będącym ofiarami handlu ludźmi.

Państwa członkowskie powinny stosować odpowiednie środki ochrony ofiar i świadków przed zakończeniem postępowania sądowego, w jego trakcie i po nim, aby zapobiec zastraszaniu i odwetowi ze strony handlarzy oraz zminimalizować inne traumatyczne przeżycia ofiar.

Dostęp do odszkodowań i innych środków naprawczych

Zgodnie z podstawowymi zasadami ONZ dotyczącymi prawa do skutecznego środka odwoławczego dla ofiar handlu ludźmi, prawo takie powinno obejmować restytucję, odszkodowanie, rehabilitację, zadośćuczynienie i gwarancje, że nie dojdzie do naruszeń ponownie.

Zapewnienie skutecznych środków odwoławczych służy wielu celom. Na przykład odszkodowanie za wszelkie poniesione obrażenia, straty lub szkody może stanowić kluczowe wsparcie w procesie powrotu ofiar do zdrowia i wzmocnienia ich pozycji, może pomóc we włączeniu społecznym i może zapobiec ponownej wiktyimizacji.

Państwa członkowskie powinny zagwarantować, by wszystkie zidentyfikowane ofiary handlu ludźmi, niezależnie od ich statusu imigracyjnego, były systematycznie informowane, w zrozumiałym dla nich języku, z zastosowaniem standardów podejścia międzykulturowego, uwzględniającego ich traumę, o przysługującym im prawie do środków odwoławczych i odszkodowania oraz o procedurach, których należy przestrzegać.

Procedury sądowe i administracyjne są bardzo często złożone, dlatego wczesny dostęp do porad i konsultacji prawnych oraz bezpłatnej pomocy prawnej jest ważny, aby umożliwić ofiarom dochodzenie swoich praw, w tym niewypłaconych wynagrodzeń i odszkodowań. Państwa członkowskie powinny zapewnić wszystkim osobom będącym ofiarami handlu ludźmi pomoc prawną w ubieganiu się o odszkodowanie.

Prawo ofiar do odszkodowania polega na roszczeniu wobec sprawców, gdyż to handlarze powinni w pierwszej kolejności wypłacić ofiarom odszkodowanie. Wysokość odszkodowania powinna odpowiadać stratom finansowym oraz wyrządzonym szkodom fizycznym i moralnym. Państwa członkowskie powinny wykorzystywać wszystkie dostępne środki do prowadzenia postępowań

finansowych związanych z dochodzeniami w sprawach dotyczących handlu ludźmi, przeprowadzać blokadę środków lub nieruchomości oraz konfiskatę majątku sprawców, a także rozważyć wykorzystanie części tych środków na finansowanie programów odszkodowań dla ofiar. Należy zająć się przeszkodami w ubieganiu się o odszkodowanie i jego otrzymaniu, w tym poprzez monitorowanie tego, czy ofiary otrzymują zaległe płatności i odszkodowania, zarówno gdy przebywają w kraju, jak i wtedy, gdy przeniosły się do innego państwa.

Chociaż to handlarze powinni wypłacić ofierze odszkodowanie, w praktyce rzadko dochodzi do tego w pełnym zakresie, ponieważ sprawca przestępstwa nie został ustalony, zaginął lub ogłosił upadłość. Aby zapewnić prawo do odszkodowania w sytuacji, gdy sprawca nie jest w stanie wypłacić odszkodowania osobie będącej ofiarą handlu ludźmi, państwa członkowskie powinny poczynić kroki w celu zagwarantowania odszkodowania ofiarom poprzez opracowanie dostępnych procedur dotyczących odszkodowań od państwa oraz egzekwowania roszczeń odszkodowawczych przez państwo. Państwowe systemy odszkodowawcze powinny zapewniać sprawiedliwe procedury i spójne metody ustalania odpowiedniego poziomu odszkodowań należnych od państwa. Ustalone procedury powinny działać w sposób niewymagający kosztownej reprezentacji prawnej, aby zapobiec potrącaniu kosztów usług prawnych z przyznanych odszkodowań. Państwa członkowskie powinny również rozważyć wprowadzenie systemu wypłacanych przez państwo zaliczek na poczet odszkodowań dla ofiar i odzyskiwania pieniędzy od sprawcy.

Ponadto państwa członkowskie powinny przewidywać jasne i dostępne procedury uzyskiwania dokumentów pobytowych, które same w sobie stanowią formę działania naprawczego. Jeżeli początkowo przyznano tymczasowy status pobytu związany z postępowaniem karnym, należy zapewnić możliwość przedłużenia czasu obowiązywania dokumentu pobytowego w celu ubiegania się o odszkodowanie bądź z innych powodów na podstawie sytuacji osobistej ofiary lub ze względów humanitarnych.

Państwa członkowskie powinny również zachęcać do stosowania mechanizmu dotyczącego rozpatrywania skarg opartego o wytyczne ONZ, w przypadku naruszeń praw człowieka związanych z działalnością gospodarczą oraz w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Zasada niekaralności

Osoby, które padły ofiarą handlu ludźmi do pracy przymusowej, mogą być zmuszone do wykonania pewnych naruszających prawo krajowe czynności np. związanych z dostępem do terytorium danego państwa i pobylem w nim, jak również z wykonywaną pracą.

Po to, aby ofiary nie były karane za postępowanie handlarzy, państwa członkowskie powinny, zgodnie ze swoim ustawodawstwem krajowym, przewidzieć możliwość niekarania ofiar za ich udział w niezgodnych z prawem działaniach, w takim zakresie, w jakim ofiary zostały do tego udziału zmuszone. W tym celu należy przyjąć konkretny przepis prawny lub opracować, w stosownych przypadkach, konkretne wytyczne dotyczące tego, jak, na jakim etapie i w jakim zakresie zasada niekarania ofiar ma być stosowana w praktyce. Oprócz ochrony praw ofiar przepis o niekaralności zachęca ofiary do zgłaszania przestępstw i uczestniczenia w charakterze świadków w procesach przeciwko handlarzom. Powinna istnieć możliwość stosowania przepisu o niekaralności do wszystkich rodzajów przestępstw, w tym administracyjnych, imigracyjnych oraz karnych, i powinien być on stosowany w odniesieniu do indywidualnej sytuacji ofiary. W przypadku pojawienia się wyraźnych dowodów na to, że daną osobę skazano za przestępstwo popełnione w bezpośrednim następstwie bycia ofiarą handlu ludźmi, należy dokonać rewizji wyroków.

Państwa członkowskie powinny zapewnić odpowiednie szkolenia na temat stosowania przepisu o niekaralności ofiar handlu ludźmi dla funkcjonariuszy policji, inspektorów pracy, prokuratorów, sędziów, adwokatów, pracowników zakładów karnych i kuratorów sądowym oraz innych właściwych specjalistów. Szkolenie w zakresie wczesnej identyfikacji ofiar ma zasadnicze znaczenie dla skutecznego wdrożenia zasady niekaralności.

Ochrona dzieci będących ofiarami handlu ludźmi do pracy przymusowej

Państwa członkowskie mają obowiązek promowania, poszanowania i przestrzegania praw dziecka oraz zasady skutecznego znoszenia pracy dzieci zgodnie z Konwencją nr 138 Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) dotyczącą najniższego wieku dopuszczenia do zatrudnienia oraz Konwencją nr 182 MOP dotyczącą zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci.

Dzieci z grup szczególnego ryzyka, na przykład dzieci żyjące na ulicy, dzieci z mniejszości etnicznych, dzieci umieszczone w placówkach opiekuńczych oraz dzieci pozbawione opieki lub odseparowane od rodziców, są w najwyższym stopniu zagrożone stanieniem się ofiarami handlu ludźmi i pracą przymusową. Państwa członkowskie powinny podnosić świadomość społeczną na temat zagrożeń i różnych przejawów handlu dziećmi (w tym do celów pracy przymusowej, wyzysku w żebractwie lub przymusowej działalności przestępczej) oraz powinny nadać priorytet uwrażliwieniu i szkoleniu odpowiednich specjalistów (nauczycieli, pracowników oświaty, pracowników opieki nad dziećmi, pracowników socjalnych, opiekunów). Państwa członkowskie nie powinny ścigać dzieci za przestępstwa popełnione w związku z byciem ofiarą handlu ludźmi i powinny niezwłocznie kierować takie dzieci do Krajowego Mechanizmu Referencyjnego oraz do systemu ochrony dzieci.

Państwa członkowskie powinny zapobiegać handlowi dziećmi do pracy przymusowej między innymi poprzez realizowanie polityki, strategii i planów działania nastawionych na zwalczanie pracy dzieci, podniesienie najniższego wieku dopuszczenia do pracy, ograniczenie elastycznych umów o pracę dla dzieci, ograniczenie czasu pracy lub zaniechanie regularnej pracy oraz pracy nocnej w przypadku dzieci poniżej 16. roku życia. Państwa członkowskie powinny analizować i zwalczać praktyki ułatwiające wykorzystywanie dzieci do pracy, pamiętając o treści art. 2 ust. 3 Konwencji nr 138 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej najniższego wieku dopuszczenia do zatrudnienia.

Państwa członkowskie powinny opracować mechanizmy dokładnej oceny ryzyka, w tym oceny dobra dziecka w przypadku łączenia rodzin oraz monitorowania długoterminowej reintegracji dzieci będących ofiarami handlu ludźmi. Państwa członkowskie powinny proponować i wdrażać trwałe i zrównoważone rozwiązania dla każdego dziecka, w oparciu o indywidualne określenie najlepiej pojętego interesu dziecka z uwzględnieniem jego opinii.

III. Ściganie

Zrozumienie związku przyczynowego między naruszeniami prawa pracy a handlem ludźmi do pracy przymusowej

Ze względu na niedostatek wiedzy i zróżnicowane interpretacje pojęcia handel ludźmi do pracy przymusowej zjawisko to jest mylone z naruszeniem prawa pracy.

W rezultacie ofiary handlu ludźmi do pracy przymusowej często nie są uznawane za ofiary tego przestępstwa i odmawia się im stosownego statusu oraz wynikających z niego praw, natomiast sprawcy nie są ścigani lub są u niewiniani. Podstawowym elementem handlu ludźmi do pracy przymusowej jest eksploatacja ofiary. W przypadku pracowników przez eksploatację rozumie się: czerpanie nieuczciwej korzyści z cudzej bezbronności lub z faktu, że inna osoba jest w potrzebie oraz przymus polegający na połączeniu naruszeń prawa pracy lub prawa karnego i/lub innych nadużyć. Przykłady eksploatacji pracowników mogą obejmować: zbyt długi tydzień pracy lub zbyt długie godziny pracy określonego dnia, pracę szczególnie niebezpieczną, niskie wynagrodzenie lub jego brak; manipulacje płacowe, brak ochrony socjalnej, ograniczenia innych praw i wolności, na przykład bardzo złe warunki zakwaterowania lub ograniczanie swobody przemieszczania się, zakaz zatrudnienia u innego pracodawcy oraz oszukiwanie pracowników co do ich statusu zatrudnienia lub pobytu. Wszystkie te przypadki mogą i powinny być identyfikowane przez inspektorów pracy i inne organy ścigania. Państwa członkowskie powinny określić parametry pojęcia pracy przymusowej w drodze przepisów prawa lub wytycznych, aby uniknąć niespójności interpretacji i niepewności prawa. Powinny one przyjąć wytyczne dotyczące interpretacji i stosowania pojęcia pracy przymusowej w danym kraju w kontekście handlu ludźmi, wyjaśniające, w jaki sposób brak przeciwdziałania naruszeniom prawa pracy może ułatwiać popełnianie przestępstw związanych z eksploatacją pracowników, oraz określające charakter swoistego kontinuum – od godnej pracy po handel ludźmi do pracy przymusowej.

Aby wzmacniać stosowne ramy prawne i nadawać im właściwą przejrzystość, państwa członkowskie powinny korzystać z narzędzi i norm międzynarodowych, takich jak wskaźniki Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczące pracy przymusowej. Należy także wziąć pod uwagę poniższe wnioski płynące z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka⁶:

- ▶ wcześniejsza zgoda na wykonywanie pracy, np. w czasie rekrutacji, nie jest przeszkodą w kwalifikacji pracy jako przymusowej lub handlu ludźmi do pracy przymusowej. Kiedy pracodawca nadużywa swojej władzy lub czerpie korzyści z trudnej sytuacji pracowników w celu ich eksploatacji, wówczas pracownicy nie oferują wykonywania pracy dobrowolnie. Jeśli oferta pracy wiąże się z wprowadzeniem w błąd lub podstępem, wszelkie zgody udzielone przez pracownika również nie mogą być uznane za świadome i dobrowolne;

---

6. Europejski Trybunał Praw Człowieka, *Chowdury przeciwko Grecji*, 21884/15, 30 marca 2017 r.

- ▶ handel ludźmi i praca przymusowa mogą mieć miejsce nawet wtedy, gdy swoboda przemieszczania się nie jest ograniczona (ograniczenie swobody przemieszczania się nie jest warunkiem *sine qua non*);
- ▶ wstrzymanie wypłaty wynagrodzenia jest silnym wskaźnikiem przymusu pracy;
- ▶ nieudokumentowany status migranta ma znaczenie dla określenia słabszej pozycji takiej osoby;
- ▶ w przypadku użycia środków stanowiących nadużycie, zgoda ofiary na wykonanie pracy staje się nieważna.

Wykrywanie, dowodzenie i ściganie

Brak skutecznych inspekcji w miejscu pracy może spowodować niemożność zabezpieczenia dowodów pozwalających na identyfikację ofiar handlu ludźmi do pracy przymusowej, udowodnienie przestępstw i skuteczne ściganie sprawców.

Brak skutecznych inspekcji może wynikać z niewystarczających zasobów kadrowych i finansowych oraz niedostatecznego przeszkolenia inspektorów pracy, ich braku dostępu do prywatnych nieruchomości i przedsiębiorstw, w których dochodzi do zatrudnienia, i w których pracownicy są zakwaterowani, a także braku mandatu do sprawdzania warunków zatrudnienia i warunków pracy pracowników w niestandardowych formach zatrudnienia. Udzielenie inspektorom pracy prawnego mandatu do prowadzenia postępowań w sprawie handlu ludźmi okazało się w niektórych krajach skutecznym narzędziem, o ile wiązało się z odpowiednimi zasobami i nie odbywało się kosztem monitorowania i egzekwowania prawa pracy. Dlatego państwa członkowskie mogłyby rozważyć rozszerzenie mandatu inspektorów pracy w tym zakresie.

Państwa członkowskie powinny zapewnić skuteczne egzekwowanie standardów prawa pracy we wszystkich sektorach gospodarki, w tym wobec migrantów o nieuregulowanym statusie. Rozróżnienie między inspekcją pracy, a kontrolą imigracyjną ma kluczowe znaczenie dla ochrony migrantów o nieuregulowanym statusie zagrożonych eksploatacją oraz dla egzekwowania standardów pracy, wykrywania przypadków eksploatacji pracowników i identyfikacji potencjalnych ofiar handlu ludźmi.

Państwa członkowskie powinny rozważyć przyjęcie specjalnej procedury dotyczącej dochodzenia w sprawie handlu ludźmi do pracy przymusowej, z wykorzystaniem specjalnych technik dochodzeniowych (takich jak inwigilacja,

dostęp do informacji z zakresu transmisji danych, badania z zakresu informatyki śledczej) i systematycznym prowadzeniem dochodzeń finansowych, aby pomóc prokuratorom i sędziom prowadzącym postępowania karne i zmniejszyć zależność systemu karnego od zeznań osób będących ofiarami handlu ludźmi. Specjalne techniki dochodzeniowe powinny być stosowane z poszanowaniem podstawowych zasad, a mianowicie zasady legalizmu, zasady poszanowania praw człowieka, zasady użyteczności i proporcjonalności tych środków, zgodnie z kilkoma zaleceniami Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie specjalnych technik dochodzeniowych⁷. Gromadzenie dowodów powinno ułatwić identyfikowanie przypadków, handlu ludźmi, oraz kwalifikowanie konkretnych przestępstw jako handlu ludźmi, gdy istnieją przesłanki pozwalające na taką kwalifikację, a nie przekwalifikowanie czynów na inne przestępstwa, za które grożą łagodniejsze kary, co może pozbawić osoby będące ofiarami handlu ludźmi dostępu do ochrony, odszkodowania i innych środków naprawczych.

Utworzenie wyspecjalizowanych jednostek w ramach policji i prokuratury, dostępność odpowiednio przeszkolonych inspektorów pracy, a także specjalizacja wśród sędziów i adwokatów (prawników), umożliwiała zdobycie doświadczenia i wiedzy, a także przyczynia się do wyższego wskaźnika efektywności ścigania i skazywania sprawców. Dlatego państwa członkowskie powinny wspierać specjalizację w zwalczaniu przestępstw związanych z handlem ludźmi.

1. Państwa członkowskie powinny zagwarantować organom ścigania odpowiedzialnym za prowadzenie dochodzeń w sprawach dotyczących handlu ludźmi odpowiednie zasoby oraz szkolenie w zakresie specyfiki handlu ludźmi do pracy przymusowej oraz jego warunków, a także, wyposażenie we właściwe narzędzia służące zapobieganiu temu procederowi, jego identyfikacji i zwalczaniu. Szkolenia powinny być włączone do regularnych programów szkoleniowych różnych grup zawodowych, w tym inspektorów pracy, organów podatkowych i celnych, funkcjonariuszy policji, prokuratorów, sędziów, funkcjonariuszy straży granicznej, urzędników migracyjnych, organów ds. uchodźców i innych osób pracujących z osobami ubiegającymi się o azyl lub z uchodźcami, pracowników konsularnych, pracowników socjalnych i osób zawodowo zajmujących się ochroną dzieci.

---

7. *CM Rec(2005)10, CM/Rec(2017)6*. „Specjalne techniki dochodzeniowe” są zdefiniowane jako: „techniki stosowane przez właściwe organy w ramach dochodzeń karnych w celu zapobiegania, wykrywania, ścigania i zwalczania poważnych przestępstw, mające na celu gromadzenie informacji w taki sposób, aby nie zaalarmować osób, przeciwko którym toczy się postępowanie”.

W związku ze wzrostem liczby przypadków rekrutacji za pośrednictwem Internetu i portali społecznościowych inspektoraty pracy, organy ścigania i inne właściwe instytucje powinny poszerzać specjalistyczną wiedzę z zakresu technologii cyfrowych, powinny zwiększyć swoją obecność w Internecie i przeprowadzać częste kontrole stron internetowych z ogłoszeniami o pracę. Szkolenie w zakresie dowodów elektronicznych powinno stać się nieodłączną częścią programów szkoleniowych dla funkcjonariuszy organów ścigania. Państwa członkowskie powinny inwestować w budowanie potencjału w zakresie monitorowania Internetu, „cyberpatroli”, tajnych dochodzeń internetowych (cyberinfiltracji), wykorzystania wywiadu ze źródeł jawnych (OSINT) przez wyspecjalizowanych funkcjonariuszy oraz wykorzystania narzędzi automatycznego wyszukiwania do analizy dowodów.

IV. Partnerstwa i współpraca międzynarodowa

Państwa członkowskie powinny ułatwiać między-agencyjną i transgraniczną współpracę w zakresie identyfikacji i monitorowania przypadków handlu ludźmi do pracy przymusowej oraz zachęcać do takiej współpracy.

Interdyscyplinarne oraz zintegrowane podejście obejmujące wszystkie właściwe organizacje umożliwi dzielenie się informacjami i danymi wywiadowczymi, a także sprawia, że poszczególne podmioty mogą się wzajemnie uzupełniać, przy jednoczesnym poszanowaniu ich szczególnych ról i mandatów, poziomów ochrony danych i zabezpieczeń. Współpraca interdyscyplinarna powinna obejmować, co najmniej przedstawicieli właściwych ministerstw i władz regionalnych, organów ścigania, inspektoratów pracy, sądownictwa, służb udzielających wsparcia ofiarom i organizacji pozarządowych. Inne istotne podmioty, to władze samorządowe, organizacje migrantów, organizacje pracodawców oraz przedsiębiorstwa i związki zawodowe. O ile to możliwe i właściwe, osoby będące ofiarami handlu ludźmi i osoby zagrożone tym przestępstwem należy zachęcać do współpracy w opracowywaniu środków przeciwdziałania i monitorowaniu ich efektywności.

Krajowe instytucje praw człowieka, jak również krajowi sprawozdawcy ds. handlu ludźmi oraz mechanizmy równoważne mogą wnieść istotny wkład w walkę z handlem ludźmi do pracy przymusowej oraz w ochronę praw ofiar. Dlatego państwa członkowskie powinny ściśle współpracować z krajowymi instytucjami praw człowieka.

Państwa członkowskie, w zależności od potrzeb, powinny również prowadzić współpracę bilateralną w zakresie zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej (np. budowanie powiązań między krajami pochodzenia i krajami docelowymi w kwestiach związanych z handlem ludźmi) oraz wspierać wielostronne instrumenty współpracy, w tym te istniejące w ramach Rady Europy. Państwa członkowskie powinny rozważyć budowanie ponadnarodowych mechanizmów referencyjnych, jako skutecznych narzędzi zajmowania się wielonarodowymi przypadkami handlu ludźmi do pracy przymusowej.

V. Działania na rzecz społecznej odpowiedzialności biznesu i egzekwowania odpowiedzialności przedsiębiorstw (za naruszenia)

Przedsiębiorstwa, czy to w wyniku bezpośrednich umów o pracę, czy innych porozumień z pracownikami, mają prawny i etyczny obowiązek zagwarantowania im wszelkich praw pracowniczych oraz ochrony przed eksploatacją, w tym przed handlem ludźmi do celów pracy przymusowej.

Ponadto, zgodnie z wytycznymi ONZ dotyczącymi biznesu i praw człowieka przedsiębiorstwa mają obowiązek działać z należytą starannością i podejmować działania przeciwko takim praktykom, aby nie miały one miejsca w ich przedsiębiorstwie, w ich łańcuchu dostaw oraz u partnerów biznesowych, z którymi współpracują w kraju i/lub za granicą, w tym w prywatnych agencjach rekrutacyjnych i biurach pośrednictwa pracy. Przedsiębiorstwa mają również obowiązek aktywnego sprawdzania i oceniania warunków zatrudnienia oraz zgodności relacji handlowych z przepisami, także we własnej działalności i łańcuchach dostaw. Rola przedsiębiorstw obejmuje przyjęcie i wdrożenie narzędzi ułatwiających dostęp do środków odwoławczych dla ofiar jakichkolwiek naruszeń prowadzących do szkody. Ponadto przedsiębiorstwa mogą pomóc ofiarom handlu ludźmi w odzyskaniu niezależności ekonomicznej.

Państwa członkowskie powinny dopilnować, aby przedsiębiorstwa stosowały należytą staranność w całej swojej działalności oraz w łańcuchach dostaw i żeby zachowały szczególną czujność, gdy działają w sektorach znanych z występowania zjawiska eksploatacji. Taka należyta staranność nie powinna ograniczać się do części łańcucha dostaw istniejącej w granicach jurysdykcji krajowej, w której znajduje się przedsiębiorstwo. W tym celu państwa członkowskie powinny zastosować takie środki, jakie mogą być konieczne, w tym przepisy zobowiązujące przedsiębiorstwa mające siedzibę na ich terytorium

do stosowania należytej staranności w zakresie praw człowieka w całej swojej działalności i łańcuchach dostaw, regulacje obejmujące obowiązek publicznego informowania o środkach przedsięwziętych w celu zmniejszenia ryzyka handlu ludźmi. Powinno to obejmować mechanizmy kontrolne, takie jak system wczesnego ostrzegania, system monitorowania i oceny skuteczności środków oraz system ochrony sygnalistów, obejmujący zarówno sygnalistów wewnętrznych, jak i zewnętrznych, a także sankcje za nieprzebranie przepisów. Stosowne przepisy powinny również zapewniać możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności przedsiębiorstw i ich przedstawicieli, za popełnienie przestępstw związanych z handlem ludźmi w ich działalności i w ramach łańcuchów dostaw. Państwa członkowskie powinny również wzmocnić zakres odpowiedzialności przedsiębiorstw, w tym odpowiedzialności solidarnej w łańcuchach dostaw, oraz zapewnić skuteczne stosowanie takich przepisów w praktyce w przypadkach handlu ludźmi do pracy przymusowej.

Ponadto, państwa członkowskie powinny zapewnić skuteczne stosowanie w praktyce przepisów dotyczących odpowiedzialności przedsiębiorstw i należytej staranności w przypadkach handlu ludźmi do pracy przymusowej. Powinny one przeprowadzać okresową ocenę skuteczności działania tych przepisów i w razie potrzeby podnosić ją na wyższy poziom. Państwa członkowskie mogłyby również zachęcać przedsiębiorstwa do współpracy ze związkami zawodowymi i innymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego, w tym z organizacjami reprezentującymi pracowników migrujących i organizacjami kierowanymi przez nich, aby wspierać zaangażowanie pracowników w nadzór nad praktyką stosowaną w miejscach pracy oraz sprzyjać odpowiedzialności za naruszenia i przejrzystości łańcucha dostaw.

Państwa członkowskie powinny zapewnić przedsiębiorstwom – niezależnie od ich wielkości, sektora, kontekstu działalności i struktury własnościowej – wytyczne i narzędzia dotyczące sposobów redukcji bezpośredniego lub pośredniego ryzyka zaangażowania w handel ludźmi do pracy przymusowej.

Państwa członkowskie powinny współpracować z instytucjami finansowymi w ramach swojej jurysdykcji w celu podniesienia świadomości na temat tego, jak takie instytucje (świadczące usługi bankowe, ubezpieczeniowe oraz zarządzające inwestycjami kredytowymi i inwestycjami w pracownicze programy emerytalne) mogą rozwijać i wykorzystywać dźwignię finansową, aby wpływać na przestrzeganie przepisów przez klientów biznesowych i dostawców, w przypadku gdy istnieje ryzyko pracy przymusowej i handlu ludźmi. Ponadto państwa członkowskie powinny zapewnić wytyczne dotyczące potencjalnego wpływu zniesienia zabezpieczenia finansowego i korzyści finansowych, na

przykład regulując wymagane prawem ubezpieczenia w sposób umożliwiający ubezpieczycielom zwiększenie składek lub potrąceń, zmniejszenie limitu polisy lub rozważenie jej anulowania z powodu ryzyka bezpośrednio związanego z pracą przymusową i handlem ludźmi. Takie ryzyko może powstać w wyniku dochodzeń dotyczących konkretnego przedsiębiorstwa, dochodzeń dotyczących jego klientów i dostawców w jego łańcuchu dostaw lub jako wynik nadzoru regulacyjnego lub skargi. Państwa członkowskie powinny również zachęcać instytucje finansowe do wyjaśniania, jakie korzyści płyną z odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej, takich jak zmniejszenie składek ubezpieczeniowych czy przyciąganie inwestycji, wywierając silniejszy wpływ na przedsiębiorstwa, aby te wykazywały większą, należytą staranność i chroniły pracowników przed eksploatacją.

Ponadto państwa członkowskie powinny zadbać o przejrzystość własnej polityki zamówień publicznych i zapewnić, aby one same nie przyczyniały się do praktyk opartych o wyzysk. Przy zakupie towarów i usług państwa członkowskie powinny zapewnić, że nie będą korzystały z towarów wyprodukowanych przez osoby będące ofiarami handlu oraz z usług przez nie świadczonych. Państwa członkowskie powinny również dopilnować, aby przedsiębiorstwa, którym udowodniono stosowanie praktyk opartych o wyzysk, nie zostawały kontrahentami lub podwykonawcami i były wykluczane z procedur zamówień publicznych. Ponadto państwa członkowskie powinny przyjąć środki zapobiegające handlowi ludźmi do pracy przymusowej, który może mieć miejsce w projektach realizowanych na zamówienie publiczne lub subsydiowanych, jak również w spółkach skarbu państwa (przedsiębiorstwach publicznych), poprzez zapewnienie przepisów, co najmniej podobnych do tych wymaganych przez przedsiębiorstwa prywatne.

Państwa członkowskie powinny dopilnować, aby oznaczenia i certyfikaty wykorzystywane przez przedsiębiorstwa do poświadczania produkcji zgodnej ze standardami etycznymi lub z zasadami produkcji zrównoważonej były poparte solidnymi dowodami i powinny aktywnie monitorować ich wydawanie. Kryteria wydawania oznaczeń i certyfikatów powinny być jasno sformułowane i łatwo dostępne dla konsumentów, a informacje o przestrzeganiu przepisów przez przedsiębiorstwa powinny być publicznie dostępne. Państwa członkowskie powinny rozważyć akredytację organizacji odpowiedzialnych za wydawanie oznaczeń i certyfikatów, aby upewnić się, czy posiadają one rzetelną wiedzę na temat ryzyka eksploatacji pracowników i prawidłowego prowadzenia monitoringu. Organizacje te powinny współpracować z państwami członkowskimi w zakresie specyfikacji systemów akredytacji i skuteczności ich wdrażania. W

przypadkach mechanizmów samoregulacji, państwo członkowskie powinno zachować rolę monitorującą i zainwestować w solidne badania, aby przeanalizować oświadczenia na oznaczeniach i w systemach certyfikacji.

Zjawisko handlu ludźmi do pracy przymusowej rośnie w Europie, dotykając coraz większej liczby kobiet, mężczyzn i dzieci.

W dniu 27 września 2022 r. Komitet Ministrów Rady Europy przyjął Zalecenie w sprawie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej. Zalecenie przywołuje państwa członkowskie Rady Europy do przyjęcia krajowych przepisów, polityki i strategii, zgodnie z podejściem opartym na prawach człowieka i skoncentrowanym na ofiarach oraz do wzmocnienia regulacji rynku pracy. Uzupełnia ono istniejące już, prawnie wiążące instrumenty, w szczególności Konwencję Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, i opiera się na pracach monitorujących i wytycznych Grupy Ekspertów ds. działań przeciwko handlowi ludźmi (GRETA), orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz wnioskach i decyzjach Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

Uzasadnienie Zalecenia zawiera kompleksowy zestaw środków w zakresie zapobiegania, ochrony, ścigania i współpracy. Zawiera ono również środki mające na celu zapewnienie, że przedsiębiorstwa i organizacje publiczne będą działać z należytą starannością oraz będą identyfikować i zwalczać ryzyko handlu ludźmi w swoich łańcuchach dostaw i zamówieniach publicznych.

trafficking@coe.int
www.coe.int/trafficking

PREMIS 084123

POL

www.coe.int

Rada Europy jest wiodącą na kontynencie organizacją broniącą praw człowieka. Ma 46 państw członkowskich w tym wszystkie kraje Unii Europejskiej. Wszystkie państwa członkowskie Rady Europy przystąpiły do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, traktatu stworzonego po to, by chronić prawa człowieka, demokrację i rządę prawa. Europejski Trybunał Praw Człowieka nadzoruje implementację Konwencji w państwach członkowskich.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE